



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Universitätsbibliothek Paderborn**

### **Monumenta Paderbornensia**

**Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>**

**Amstelodami, 1672**

Auctoris Praefatio Ad Lectorem.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-7830**



AUCTORIS  
P R Æ F A T I O  
A D L E C T O R E M.

**Q**uem hîc librum, benevole Lector, in manus sumis, Monumenta Paderbornensia inscripsimus, nec aliter oportuit; quòd non aliud libri argumentum, quàm præclara hujus diœcesis monumenta, quæ ex Romana, Francica & Saxonica historia proferimus eruta: & quia plura antiquitatum monumenta (ausim hoc dicere) sese in hac diœcesi offerunt, quàm vel in ulla Saxonix provincia inter Rhenum, Visurgim & Albim; Nos ea pro veteri instituto, & pro amore decoreque patriæ nostræ, carminum inscriptionibus, notis ac figuris illustravimus, quòd conspectiora ex antiquitatum tenebris denudò in lucem veniant. Decorum id semper fuit & laudabile inter omnes gentes, quarum exempla sequimur. Neque in hac re tam vires ingenii nostri, quàm causas, quæ ad id præterea nos excitarint, expendimus. Quarum prima, regionum splendor, urbium decus, Majorum gloria æternitati consecranda. Quemadmodum præclare Suetonius de Augusto

AUCTORIS PRÆFATIO

Cæsare, cum is publica opera quàm plurima extruxisset: *Ceteros principes viros sæpe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis vel novis, vel resectis & excultis urbem adornarent.* Hoc verò uti à condita Urbe cœptum, ita ab Augusto omnium deinde consequentium Cæsarum pulcherrimum opus fuit, etiam Christianorum Principum, ut quantùm Romani rerum à se gestarum magnitudine cæteras gentes, tantùm Urbs cæteras orbis terrarum urbes monumentorum multitudine & gloriâ superaret. Hinc votivæ Deorum aræ ob bella feliciter gesta, lapidum Pyramidumque inscriptiones, tropæa victoriarum, arcus triumphales, Heroiùm & præclarorum virorum statuæ & imagines; quas vel in foris vel in ædium vestibulis, vel in bibliothecis posuerunt: haud aliam præterea ob causam, quàm ut posterorum animos ad virtutis æmulationem excitarent. Cùm multa hujus rei experimenta adsint, tum illud illustre apud Sallustium: *Sæpè, inquit, audiivi Q. Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere, cum Majorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi.* Et quid, obsecro, ut hoc tertium addam, jucundiùs etiam, quàm in antiquitatum monumentis non tam legere, quàm spectare Majorum res domi militiaeque præclare gestas, & velut in sculptis annalium tabulis omnem antiquitatis memoriam revolvere? *Naturâ, inquit Liplius, trahimur ad simulacra & effigies magnorum virorum noscendas, & illa corpora sive hospitia, quibus cælestis*

Sueton. in-  
vita Augu-  
sti Cæsar.  
c. 29.

Sallust. de  
bello Fra-  
gurih.

Syntag. de  
Biblioth.  
c. 10.

A D L E C T O R E M.

*lestis se animus inclusit.* Verè Lipsius: sed non in his  
 sistendum, cùm eâdem cupidine insitâ & dulcedine,  
 ad cætera quoque monumenta rapiamur: *ex qui-*  
*buis, uti Plinius sapienter dixit, immortales animæ ad-*  
*huc in iisdem locis nobiscum loquuntur,* factaque sua mor- Plinius lib.  
31. c. 11.  
 talibus ad imitationem immortalis gloriæ expo-  
 nunt. Altarum mentium est hæc sequi: nam cum  
 vulgo nobis hîc nullus sermo est, cui nec calcar, nec  
 sensus ex his integer. Illos appellamus, quos Majorum  
 gloria, ut Miltiadis tropæa, exstimulat. Ideò Pli-  
 nius denuò: *Nullum majus felicitatis specimen, quàm*  
*semper omnes scire cupere, qualis aliquis fuerit,* ex illo vi-  
 delicet præstantium virorum numero, qui aut vir-  
 tute bellicâ, aut doctrinæ præstantiâ, aut egregio  
 aliquo facinore clari eminuerunt. Et nos, ut hoc  
 postremum inter causas referam, quid aliud in con-  
 servandis illustrandisque monumentis agimus, quàm  
 ut facem æternitatis accendamus, & præclaris illustri-  
 busque viris pro merito vitam præmiumque redda-  
 mus? Eò Horatius nobis sistit

*Hæc incisa notis marmora publicis,  
 Per quæ spiritus & vita redit bonis  
 Post mortem Ducibus.*

Insita hæc omnibus post mortem vivendi cupiditas,  
 & quæsitæ semper à magnis Heroïum mentibus, ne-  
 cum mortali corpore in terram abdito, tota si-  
 mul ex hominum oculis & memoria abirent. Quo  
 præclare etiam docuerunt non tam mortali, quàm  
 immortalis vitæ nasci nos, atque ita in hanc scenam

AUCTORIS PRÆFATIO

produci, ut immortalia ante mortalia sectemur. Hinc nulla gens usquam tam barbara & inhumana, à qua non aliquod horum monumentorum genus posteritati relictum sit. Ignoravêre quidem prisci Germani nostri secreta literarum, quibus bella factaque sua posteris transmitterent: Non tamen desunt monumenta, ex quibus res bello gestas cultumque religionis recognoscas. Habuêre enim suas arces & castella, inter quæ Arminii & VVidichindi rudera adhuc monstrantur apud nos. Habuêre sua fana & delubra, inter quæ *celeberrimum* illud apud Marfos *templum, quod Tansanæ vocabant*, Luppiam inter & Amisiam flumina. Præterea aras sacrificiorum, simulacra deorum, lucos & nemora consecrata diis, turrim Velledæ, ex qua fatidica virgo responsa dabat inter Bructeros. Horum pleraque Carolus M. & Christianorum Præsules sustulêre, ne quod genti toties perfidæ invitamentum superesset ad veterem superstitionem relabendi. Ex his sola ferè Heroïum sepulchra remanent, quemadmodum hæc per VVestphaliam, Emslandiam & Transisalaniam ex grandium silicum lapidumque aggestorum cumulis ac tumulis hodiedum aspiciuntur. Sed nulla in gente hæc frequentiora celebrioraque monumenta, quàm inter Romanos etiam extra Urbem & Italiam. Quot illi bella exteris intulere, tot bellorum tropæa, superbos victoriæ titulos, structa præsidiorum castella, vias militares, quas inter *pontes longi* paludosis apud nos locis instrati, castrorum aggeres, hibernan-

tium

Tacit. lib. 1.  
Annal.  
Cluverius  
lib. 3. c. 47.

Tacit. lib. 4.  
Hist.  
Lib. 4. de  
Germ.

A D L E C T O R E M.

tium militum valla, inscriptiones lapidum, cipporum sepulchralium notas, & quæ ejusmodi sunt, posteris reliquere. Ex his ea Germaniæ pars, quæ Paderbornensis diocesis finibus continetur, Castellum Alifonis, Aram Drusi, Variandarum legionum tumulos, aliaque præclara antiquitatum monumenta nobis exhibet, quæ servato temporum ordine, hæc lucubratione nostrâ, exornanda suscepimus. secuti etiam non insolitum nec injucundum, ut confidimus, scriptionis genus: quod in Urbe terrarum domina, arcus triumphalis Drusi Neronis, pons Salaris, deorum templa, aræ, simulacra, tabulæ votivæ, fontes, obelisci, columnæ, atque innumeri cippi sepulchrales Latinis Græcisque versibus inscripti, apud Janum Gruterum, in absolutissimo inscriptionum Romanarum opere, jam olim usitatum fuisse abundè demonstrant.

Atque ut hoc officium Poësis præstet, facit conjunctio, quam cum Historia habet, quemadmodum ab Agathia nobili historico, in præfatione præclare ex Floridoti viri eâ ætate præstantis judicio scriptum est: *Historiam à poëtica non multum distare, sed hæc duo gemina affiniaque esse, ac solo propemodum rhythmo inter se discrepare.* Ut altera prorsus alteri in conservandis illustrandisque antiquitatum monumentis opem ferre nata sit.

Juvabit ad hæc plenius cognoscenda, Saxoniarum & diocesis etiam nostræ divisio. Qua super re Lectorem verbo commonendum censui. Germania omnis,

cum-

AUCTORIS PRÆFATIO

cumprimisque Transrhenana, quæ vetus, & vera, & magna est Germania, sæcundaque illa bellicosarum gentium procreatrix, cujus nobilissima pars est Saxonia, primùm in populos est divisa; quales Siccambri, Tencteri, Usipetes, Bructeri, Angrivarii, Marfi, Chamavi, Tubantes, Catti, Cherusci, alique bellis Romanorum celebres. Nullum inter eos regni nomen, quod gentis libertas, pro qua tot sæculis pugnarunt, neque Regem inter se, neque ab aliis imponi sibi pateretur, & qui Reges inter illos ex nobilitate sumpti, ii bellorum potiùs Duces fuerunt, qui cum bello nomen & munus ponerent. Neque provinciæ nomen inter hos populos auditum. Primùm quidem Augustus, exinde cæteri etiam Romanorum Cæsares in provinciæ formam redigere tot expeditionibus bellisque tentarunt; sed is labor frustra fuit. Quàm invictæ semper gentes, tam id jugum etiam nunquam pati voluerunt; orbe toto obstupescente, qui jam à Romanis in provincias redactus, distributusque erat. Carolo M. id primùm concessum, qui debellatam Saxoniam, quod Romanis non licuit, Romanorum more in provincias & Episcoporum dioceses descripsit, ideò verè magnus, quia omnium Cæsarum conatus in subigenda Saxonia, religione, virtute bellicâ & felicitate supergressus. Populorum deinde regiones in pagos, certosque districtus erant divisa. Neque pagi nomine tum vicus, ut modò sonat, sed pars regionis notabatur: quemadmodum vel in Satrapias vel Comitatus  
postea

*Diplom.  
Bremenf.  
Diplom.  
Verdenf.*

postea hi pagi transiere. Pagis interim suis cuique  
 Satrapa, Saxonum cumprimis ævo, præpositus. Ita  
 Cæsar *totam Helvetiam in quatuor pagos esse distinctam* Cæsar. lib.  
1. de bello  
Gall.  
 scribit: Et Tacitus de moribus Germanorum: *Eli-*  
*guntur in iisdem conciliis & Principes, qui iura per pagos* Tacit. lib. de  
mor. Germ.  
Marcell.  
lib. 13. &  
18.  
*vicosque reddunt.* Hoc vocis usu leguntur apud Mar-  
 cellinum *pagi Alemannici.* Multi hæc pertractarunt,  
 & nos in Monumento Bocæ delibavimus. Neque  
 operæ pretium plura in hanc rem proferre, cum hos  
 pagorum Satrapas etiam Beda nobis exhibeat in Di-  
 vorum Ewaldorum nece, quod alius scriptor ex-  
 pressius retulit: *Regem antiqui Saxones non habebant,* Avernerus  
tractat. de  
laud.  
Westph.  
*sed per pagos Satrapas constitutos, morisque erat, ut semel*  
*in anno generale concilium agerent in media Saxonia, juxta*  
*WVeseram fluvium.* Sed illo antiquior scriptor, Arnul-  
 pho Imperatore, Poëta videlicet Anonymus, quem  
 plerique Paderbornensem censent, hæc testatiùs inter  
 res gestas Caroli M. retulit:

*Sed variis divisa modis plebs omnis habebat*

*Quot pagos, tot penè Duces, velut unius artus*

*Corporis in diversa forent hinc indè revulsi:*

*Sed generalis habet populos diviso ternos.*

Poëta Ano-  
nym. ad  
An. 772.

Ostfalos nimirum sive Osterlingos, Angarios &  
 WVestfalos, in quorum gentem nomenque externis  
 & civilibus bellis superstites inter Albim & Rhenum  
 populi concesserant. Postquam verò Carolus M.  
 gentem in avita superstitione pertinacem non sine  
 multis expeditionibus, & maximo labore ad religio-  
 nem Christianam perduxit, nova in Episcopatus &

g Dicce-



AUCTORIS PRÆFATIO

Dioeceses cœpta distributio, & certi cuique limites designati. Adam. Brem. c. 8. & 9. hist. ecclesiastic. *Tunc demum Saxonia subacta in provinciam redacta est, quæ simul in VIII. Episcopatus divisa.* Sumpsit hæc Adamus ex diplomate Caroli M. in Ecclesia Bremensi asservato, & historiæ suæ inserto. Proinde omnem terram eorum antiquo Romanorum more in provinciam redigentes, & inter Episcopos certo limite determinantes, Septentrionalem illius partem, quæ est piscium ubertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo, & Apostolorum suorum Principi Petro pro gratiarum actione devotè obtulimus: sibi-que in *VVigmodia*, in loco Bremon vocato, super flumen *VVirraham*, Ecclesiam & Episcopalem statuimus cathedram. Huic Parochiæ decem pagos subjecimus. Adhuc etiam summi Pontificis & Universalis Papæ *Adriani* præcepto, nec non & *Mogontiacensis* Episcopi *Lullonis*, omniumque qui assuere Pontificum consilio, eandem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendiciis *VVillehado* probabilis vitæ viro, coram Deo & sanctis ejus commisimus. Et quia casus præteritorum nos cautos faciunt in futurum, nequis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem Diœcesi usurpet potestatem, certo eam limite fecimus terminari, eique hos terminos, mare Oceanum, *Albiam fluvium*, &c. firmos & intransgressibiles circumscribi iussimus. Signum Domni Caroli Regis invictissimi. *Hildebaldus* Archiepiscopus *Coloniensis* & sacri Palatii *Capellanus* recognovi. Dat. II. Julii, indiēt. XII. Anno autem regni Domni Karoli XXI. Actum Palatio *Nemetensi*. Simillimum biennio ante, nimirum anno regni sui XVIII. Indiēt. VII. VI. Kal. Julii, *Moguntia* de fundatione

datione Ecclesiæ Ferdensis & finibus Diœcesis dederat: in quo ad propositum faciunt: *Terram autem eorum secundum antiquorum Romanorum morem in Provinciam redigentes, & in Episcopatus certo termino distribuentes; quandam Aquilonarem illius partem Domino nostro Jesu Christo, & sanctissimæ ejus Genitrici devotissimè obtulimus, & in loco Farduin vocato super Aleram fluvium in pago, qui dicitur Sturmi, Ecclesiam & Cathedram Episcopalem statuimus, & Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopatus, interventu Lullonis illius Metropolis Ecclesiæ Episcopi, eam subjecimus. Verum tamen, quia casus præteritorum præscios, & cautos reddunt futurorum, certo eam limite fecimus terminari. Terminos autem ejus firmos, inconvulsos, & per omne sæculum incommutabiles Apostolicâ auctoritate & nostra Regiæ Majestatis præcepto circumscribi præcepimus, id est, VVirrahæ fluvium, &c. Ex quo utroque diplomate, reliquos in Saxonia Episcopatus certis limitibus determinatos fuisse manifestum evadit, nec est dubium, foundationem finiumque designationem Pontificiis & Regiis literis ab initio fuisse confirmatam.*

Ac Paderbornensis Diœcesis, ex qua primùm Christiana religio Caroli M. armis auspiciisque, D. Burchardi Herbipolensis Episcopi administratione, D. Sturmionis primi Fuldensium Abbatis, ac viri prorsus Apostolici contento studio introducta est, haud secus quàm Osnabrugensis, Bremensis, Ferdensis, ac cæteræ Diœceses quàm latissimè suis finibus circumscripta fuit à Carolo M. Id cùm ex aliorum descriptionibus ac tabulis Geographicis, tum vel maximè ex Ludovici

AUCTORIS PRÆFATIO

vici Pii Imperatoris, Ludovici Germaniæ Regis, & Caroli Crassi Imp. diplomatis satis superque cognitum est; qui Ecclesiam Paderbornensem *sub sua tuitio-  
ne & immunitatis*, ut loquuntur, *defensione constitue-  
runt*; ac se in donationum suarum tabulis ad progeni-  
tores avosque suos, ac postremùm ad Carolum M.  
primum hujus Episcopatus conditorem referunt: &  
ad hos rursùm appellant consequentes inde Casares,  
cum primisque S. Henricus, qui in gemino diploma-  
te, quorum alterum anno M IX. alterum anno M XXI.  
consignatum est, Carolum M. fundatorem Ecclesiæ  
Paderbornensis profitentur. Sanè quanto circum  
ambitu Paderbornensis Diœcesis, fines Episcopatus  
Moguntini, Colonienfis, Monasterienfis, Osnabru-  
genfis, Mindenfis & Hildesienfis contingit, tantùm  
se per Ducatum VVestphaliæ, & regionem Bruns-  
wicensium, per Hassiæ & Corbeici Principatus, per  
Comitatum VValdecentem, Lippiensem, Swalen-  
bergensem, Stoppelbergensem, Sternbergensem,  
Ravensbergensem Pymontanum, Spiegelbergen-  
sem, Ebersteiniensem, Homburgensem, Ritbergen-  
sem, & Dynastiam Schönenbergensem, ipsamque  
veterem Angariam, & Teutoburgienses montes, sub-  
jectamque eorum montium planitiem, inter decur-  
rentes Luppiciæ & Amisiæ ripas, jurisdictione sacrâ,  
quàm latissimè exporrigit, ac civili etiam potestate  
possessioneque, per Hassiæ Principatûs, & Comitatus  
Lippiensis magnam partem, Comitatum Pymonta-  
num, Stoppelbergensem, Sternbergensem & Swalen-  
berger-

bergensem antiquitus fuit explicata, atque etiamnum ex parte protenditur. Ac ne fata temporum hinc cum aliis requiras, olim multo etiam potentior fuit, quam nunc conspicitur. Indè propter amplitudinem diœcesis, necesse fuit in plures eam Archidiaconorum regiones, partitâ Episcopi operâ dividere. Quarum nobiliores Horhusana, cujus pars Hellinghusana, Huxariensis, Herivordiensis, Schildecensis, Lemgoviensis, sive Dethmoldiensis, præter duos Archidiaconatus majoris Præposituræ, & Præposituræ SS. Apostolorum Petri & Andreae, præterque Achidiaconatum VVarburgensem, Iburgensem seu Driburgensem, & Steinheimensem. Ipsa verò Episcopi sedes tanquam in umbilico Diœcesis, ad Paderæ fontes, celeberrimo totius VVestphaliæ loco constituta est, ubi Romanis Francisque belli sedes fuit. Quapropter inter cætera, quæ proferentur, monumenta, Variana clades, saltus Teutoburgiensis, prælium Caroli M. apud Dethmoldiam, Eresburgum, Brunisberga, minimè aliena censerentur: cum horum loca situsque nunquam alterius, quam Paderbornensis diœcesis fuerint. Propria hinc damus, ac nostra tantum. neque extra orbitam progredimur, qui iisdem terminis monumenta, quibus Diœcesin concludi volumus. Atque ut hæc, quæ diximus, quæque in Monumentis hisce nostris exposituri sumus, planius sub aspectum veniant, placuit triplicem geographiæ tabulam addere, quarum prima Romana est, quæ regionem Diœcesis hujus ex Romanorum bellis & monumentis exhibet.

AUCTORIS PRÆFATIO AD LECTOREM.

hibet. Altera Francica, quæ Diœcesin & monumentorum loca ex Francorum armis & imperio repræsentat. Tertia posterioris ac nostræ ætatis topographiam exponit, tantò pleniùs, quantò post cultior Diœcesis fuit. Id verò cum ex instituto aliorum sit factum, qui ex temporum mutatione, obsita situ & vetustate monumenta, suis locis reddiderunt: tum haud minùs opportunum, nec injucundum erit, hac etiam in parte legentium oculis atque animis subvenire. Fruere his, Lector, & si quid minùs expolitur exactumque, quod ultrò & candidè fatemur, scias velim hæc inter graviores Reipubl. curas furtim magis succisivis operis, quàm meditato aliquo scriptiois genere ab ipso auctore in lucem esse data, & sicubi umbræ, aut minùs quædam illustrata, iis quilibet facilè pro ingenio lucem affundet, dummodò, quædamus, benigno tantisper vultu aspiciantur. Vale.

I N.





